

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE ETNOGRAFIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**FUNCTII ȘI ROLURI ÎN CULTURA POPULARĂ SCRISĂ A
UNEI COMUNITĂȚI**

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. KESZEG VILMOS**

**Doctorand:
Vajda András**

**CLUJ-NAPOCA
2011**

INTRODUCERE

SURSE ȘI METODE

Cadrul temporal al cercetării

Metode

Situații și tipuri de observație

Surse

Colectarea și prelucrarea datelor

Metode de interpretare

CONTEXTE (SOCIALE, ECONOMICE, CULTURALE)

Așezare geografică

Apartenență administrativă și regională

Contextul cultural

Dumbrăvioara în literatură. Reprezentații literare, istorice și etnografice

Clasificatii

Evoluție economică

Mișcări economice

Educare și alfabetizare

Instituții culturale și viața culturală

Instituții publice și instituționalizare

Infrastructură și modernizare

FOLOSIREA SCRISULUI ȘI FUNCȚIILE SCRISULUI ÎN SPAȚIUL PUBLIC

Centrele informaționale din Dumbrăvioara

Folosirea scrisului în spațiile profane

Instituții publice, unități comerciale, firme

Conținutul comunicat și mediile

Mediile de publicare a programelor culturale și distractive

Partide politice și folosirea spațiului public

Oralitate și scris: strategii de comunicare a puterii

Folosirea scrisului în spațiul sacru

Biserica reformată și împrejurimea ei

Texte scrise în biserică și împrejurimea ei

Funcțiile textelor din jurul bisericii reformate

Concluzii

SISTEMELE TEXTELOR SCRISE, ARHIVELE POPULARE

Puncte de pornire

Sistematizarea textelor scrise și cercetări legate de acesta

Arhive

Tipologie

Adaptări

Arhiva familiei Mózes

Familia mare și generațiile

Structura arhivei și tipuri de texte

Locul și rolul arhivei în familie

Arhiva familiei Szabó Kádár

Familia mare și generațiile

Structura arhivei și tipuri de texte

Locul și rolul arhivei în familie

Arhiva familiei Berekméri

- Familia mare și generațiile*
- Structura arhivei și tipuri de texte*
- Locul și rolul arhivei în familie*
- Habitusuri: tipuri de păstrare și folosire**
- Funcțiile scrisului, documentelor și arhivelor**
- Despre ce „vorbesc” arhivele?**
- Concluzii**

CONTEXTELE SCRISULUI

Scris, comunicare, istorie: scrisori militare din cel de-al doilea război mondial

- Istoria scrisorilor*
- Scrisorile în cercetările de etnografie*
- Scrisori din cel de-al doilea război mondial*
- Comunitățile scrisorilor – societatea corespondentă*
- Presiunea scrierii: obiceiuri de corespondență a militarilor*
- Structura scrisorilor*
- Scrisorile și memoria: reprezentările narrative a războaielor în documentele private*
- Concluzii**

Caiete de amintiri

- Tradiția scrierii amintirilor*
- Caiete de amintiri și scrierea amintirilor în societatea din Dumbrăvioara*
- Structura caietelor de amintiri*
- Funcțiile caietelor de amintiri*
- Concluzii**

Versificatori, poezii, situații de poezie: scriitorii intrusivi

- Scriitori intrusivi și contexte*
- Tradiția locală a scrierii poeziilor*
- Studiu de caz: un scriitor intrusiv și întâmplarea cărții lui*
- Concluzii**

Memoriile și crearea trecutului personal: autobiografii populare

- Publicarea și cercetarea autobiografiilor*
- Biografii în societatea din Dumbrăvioara*
- Biografia lui Berekméri István Andrásé*
 - Strategii biografice*
 - Reamintire și editare: evocarea trecutului*
 - Structura istoriei*
 - Influențele puterii, a discursului oficial asupra textului biografiei*
 - Funcțiile biografiei – utilizarea biografiei*
- Concluzii**

Specialiștii locali al scrisului: istoria despre noi

FUNCȚII ALE SCRISULUI, FOLOSIREA SCRISULUI

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

Scrierile lui Berekméri István Andrásé

I. Însemnări în cărți

II. Imprintate

III. Caiete

IV. Lista cărților lui Berekméri István Andrásé

Scrierile lui Berekméri Domokos

I. Însemnări în cărți

II. Imprintate

III. Însemnări făcute în caiete, pe hârtii

Scrierile lui Berekméri Mária

I. Însemnări în cărți

II. Imprintate

III. Însemnări făcute în caiete, pe hârtii

Scrierile lui Berekméri D. István

Poeziile lui Berekméri György

Scrierile lui Berekméri Edmond

Indici

Hărți

Fotografii

CUVINTE CHEIE: scripturalitate, scripturalitate populară, arhive populare, scrieri comune, funcții ale scrisului, context, habitus, mentalități

SINTEZA TEZEI

Obiectul analizei o constituie analiza culturii populare scrise a unei comunități din localitatea mureșeană Dumbrăvioara. Cercetează cum scrisul, ca practică, tehnică și fenomen cultural, text organizează, formează lumea, viața colectivă și individuală a unei comunități locale. Cercetează cum scrisul leagă familii sau instituții între ele și de circumstanțele schimbătoare. Pe lângă clasificarea textelor după tip, și delimitarea funcțiilor textelor, a evoluției temporale mă concentrez asupra analizei sincron a funcțiilor actuale ale scrisului, ca faptă și ca obiect textual, asupra descrierii ocaziilor scrisului și a obiceiurilor legate de aceste ocazii.

PRIMUL CAPITOL conține descrierea temei de cercetare, prezentarea structurii tezei, precum și observațiile generale legate de cultura populară scrisă, care constituie punctul de plecare a tezei. Întrebări la care caut răspunsul prin cercetare sunt: care acte de comunicare sunt efectuate în scris de comunitate în locul derulării orale și această divizare cum influențează pe plan local folosirea scrisului? Cât de amplu este producția și utilizarea de documente scrise în localitate? În ce relație este acesta cu transformarea socio-economică a spațiului? Cu ce funcții se integrează scrisul în viața cotidiană a comunității? Ce obiceiuri ale scrisului se formează, ce rituri se leagă de acestea? Ce roluri ale autorilor se formează în localitate? Cum se schimbă acesta în timp? Pe baza cărei principiu de selecție monopolizează individul rolul de specialist-scriitor într-o localitate? Sau din contră: cum impune acest rol comunitatea individului? Cum reorganizează acest statut viața, relațiile individului? Ce obiecte și reprezentări simbolice se leagă de aceste roluri? Se moștenesc, și cum se moștenesc aceste roluri? Cum se integrează textele scrise moștenite din generațiile anterioare în viața individului, practica scrisului? Ce funcții secundare apar pe parcursul păstrării, moștenirii textelor scrise, precum și în urma utilizării și reinterpretării continue? În final: cum devine scrisul un lucru comun?

CAPITOLUL AL DOILEA prezintă cadrul temporal al cercetării, sursele și metodele explorării, și a înregistrării. Conține descrierea procesului cercetării (pregătire, desfășurare), tehnicilor de colectare utilizate, a surselor, a teoriilor și curenților folosite în cursul analizei.

CAPITOLUL AL TREILEA. Scrisul și folosirea scrisului nu este un act izolat de mediul social, economic sau cultural. Chiar și activitatea persoanei din intimitatea propriei camere,

scriindu-și jurnalul, este înglobat în realitatea socială, este determinat de micro-și macrocontextul din jur, este o reflecție a acesteia. De aceea acest capitol încearcă să prezinte acest context mai larg. Scopul este de a arăta, că transformarea structurii economice, apariția instituțiilor publice, alfabetizarea și modernizarea se îmbină cu producția de documente și cu intensificarea folosirii scrisului. Au asigurat roluri de scriitor unor membrii al comunității, iar pe alți au constrâns la folosirea serviciilor oferite de primii.

CAPITOLUL AL PATRULEA verifică folosirea colectivă și publică a scrisului și a documentelor. În spațiul unei localități se găsesc mai multe scrieri. Măsurarea acestora întâmpină mai multe obstacole: textele din spațiul public se schimbă, se înlocuiesc, se uzează foarte repede. De aceea în loc de măsurarea globală a inscripțiilor din spațiile publice, am pus accentul doar pe analiza câtorva fenomene. În primul rând m-am concentrat asupra dispersiei conținutelor scrise a puterii sacre și profane, dar și asupra funcțiilor acestora. Textele din spațiul public arată natura dublă a scrisului. Pe de o parte fac vizibil strategia de comunicare a puterii, pe de altă parte semnalizează faptul că scrisul scapă din mâna puterii, devine incontrollabil. Ideologia privată pătrunde în mod invaziv în spațiile publice controlate de puterea profană și religioasă, își ridică memoria, publică cunoștințe și ideologii alternative, se contrazice și se împotrivesc. Atacă și îngroapă deciziile și ideologiile oficiale cu propriile instrumente. Sau își realizează propriile reprezentări și le strecoară în spațiul public.

CAPITOLUL AL CINCILEA reprezintă partea centrală a tezei, conținând măsurarea și analiza a trei arhive populare. Pe parcursul cercetării am trecut în inventar toate textele scrise din aceste trei arhive. Reducerea în acest mod a analizei am considerat/ consider justificat și necesar. Legitimez această alegere prin faptul că atragerea în analiză a altor arhive nu ar fi condus la lărgirea habitusurilor și funcțiilor conturate pe parcursul păstrării și extinderii documentelor, la schimbarea structurii prezentate. Secțiunea de analiză a celor trei arhive conține și prezentarea spațiilor de viață, a distribuției anuale a documentelor, a clasificărilor din punct de vedere a genului, limbajului și originii lor. Analiza celor trei arhive populare arată că documentele se grupează în sisteme, care leagă documentele oficiale, emise și utilizate de instituții de cele private, comune. Cele două tipuri de documente trăiesc în aceeași context și împlinesc funcții complementare. Studiul structurii arhivei relevă unele atitudini de consumator. Acumularea textelor private și oficiale, configurarea proporțiilor diferite, precum și diferențele în intensitatea utilizării sunt rezultate a acestor atitudini. Consumul documentelor oficiale nu înseamnă doar păstrare și/sau aruncare, ci și conformare sau împotrivire: dar în cea

mai mare parte înseamnă însușirea și aplicarea involuntară a clișeeilor, formulelor limbajului oficial în documentele private. Administrarea privată a necesitat folosirea în mod imitativ al a contextelor și a modurilor de expresie oficiale. Arhivele păstrează timpul puterii contra timpul familiilor sau individului. Scopul analizei arhivelor a fost relevarea și înregistrarea proceselor lungi.

Subcapitolele din CAPITOLUL AL ȘASELEA analizează documentele realizate cu ocazia unor evenimente, precum și habitusurile și contextele folosirii scrisului. Sunt studii de caz, care prezintă funcții ale scrisului create în diferite contexte și habitusurile legate de ele.

1. Analiza scrisorilor din timpul războaielor mondiale demonstrează că scrisoarea nu este numai instrumentul contactului, care înlătură distanțele, dar în aceeași timp are funcții economice (parțial normative) și psiho-sociale. Servește la recrearea vieții private. Totodată, prin transmitere devine documentul istoriei, adică reprezentarea narativă a acestuia. Păstrarea, citirea lor este motivată și formată de relația cu istoria comunității și a familiei. Viața pe front avea o cultură aparte, iar scrisorile sunt produsul acestei culturi. Al doilea război mondial este o cezură, care prin faptul că rupe individul din mediul original îl constrânge la folosirea culturii scrise în loc de cultura/ comunicarea orală.

2. Caietele de amintiri reprezintă funcționarea structurilor conective, care leagă grupurile sociale, societatea, dar prezintă și faptul cum un grup își formează și își comunică gândurile. Astfel însemnările în caietele de amintiri sunt identificate ca un produs al culturii de grup (contra-cultură). Pentru utilizatorii ei este o structură conectivă, care-și manifestă influența pe două planuri: în dimensiunea socială și cea temporală. Leagă individul de semenii prin faptul că formează un spațiu experimental și de acțiune, care prin forța de conectare obține încredere și îndrumare, unește indivizii în ”noi” și se bazează pe regulamente și valori comune. Prin scris caietul de amintiri extinde situația de comunicare, alimentează tradiția și comunicarea.

3. Majoritatea scriitorilor intrusivi pot fi definite, ca autori de ocazie, a căror poezii ocupă roluri bine definite în viața comunitară. Aceste poezii se nasc în urma comenzilor, ceea ce definește întinderea lor, conținutul și stilul. Poeziile sunt destinate publicului, dar autorii nu sunt expuși. Deseori, textele sunt copiate, actualizate și de alții, fără știrea autorului. De aceea relația dintre texte, autori și comunitate este una specială: comunitatea cunoaște și ține socotința poezilor de ocazie, scrierile lor însă nu sunt identificate în contextul audițiilor. Prin poezii populare tipuri pseudo-anonime ale scrierii poeziilor și poeziilor se perpetuează în comunitate.

4. Autorii autobiografiilor populare folosesc mai multe strategii ale înscrierii, astfel și reprezentarea și publicarea lor se diferențiază. Familia face cunoștință cu aceste texte în mod direct, cunoștințele și rudele prin mod indirect, pe parcursul discuțiilor. Iar cea mai mare parte a comunității nu are cunoștință despre aceste texte. Autobiografiile din Dumbrăvioara conțin memorii din prima jumătate a secolului 20, despre tema colectivizării conțin numai câteva fraze, chiar și în cazul în care manuscrisul a fost finalizat după colectivizare. Cele mai extinse fragmente din texte sunt cele referitoare la evenimentele din războaiele mondiale. Afronturile personale, cele care au motivat crearea autobiografiilor sunt de asemenea prezentate pe larg.

5. Specialistul istoriei locale exercită mai multe atitudini de autor pe parcursul descrierii tradițiilor locale: în aceeași timp este autor autonom, copiator, translator și informator. Amestecarea modurilor de vorbire în lucrarea lui poate fi explicată prin faptul că nu dispunea de o schemă narativă, care putea fi aplicat în abordarea trecutului istoric. În activitatea lui creativă pot fi delimitate următoarele modele: predică, cronică, memoriu, roman și literatura instructiv-educativă. Textele scrise de el documentează nu numai cele întâmplate în localitate, dar și faptul cum omul din Dumbrăvioara gândește despre sine și despre obligațiile față de comunitate.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA este trecerea în revistă a funcțiilor textelor scrise în comunitate. Prezintă funcțiile magice, rituale, comemorative, economice, literare, estetice și decorative. Pe baza contextelor de folosire sunt identificate funcțiile primare și secundare.

CAPITOLUL AL OPTULEA însumează concluziile. Tezele principale a analizei sunt următoarele:

I. Funcții. Pe baza datelor colectate și analizate, în viața localității se pot identifica 3 funcții de bază. Acestea sunt: deponative (păstrare), informative (comunicare) și performative (realizarea vorbirii). Aceste funcții de bază se divizează în funcții rituale și/sau religioase, comemorative, economice și juridice.

II. Contexte. Scrisul și textul este deschis propriilor contexte, în contextul dat capătă semnificație. O parte a contextelor se referă la mediul imediat în care este creat și exercită influența textul scris, o altă parte se evidențiază pe parcursul transmiterii textelor, când acesta se rupe din mediul ce l-a creat, trece și printr-o transformare de context. Contextul poate fi fizic și cultural.

III. Habitusuri. Arhivele sunt amprente ale unor mentalități diferite. Producția/depozitarea, folosirea și păstrarea fac vizibil diferitele habitusuri. Pe baza producției și utilizării a arhivei

putem diferenția următoarele: repetitiv și progresiv, rece și fierbinte, exclusiv și inclusiv. În privința păstrării documentelor în comunitate se evidențiază trei atitudini: păstrătorul, selectorul și aruncătorul. Primul exercită pe parcursul păstrării o selecție minimală, selectorul în schimb, utilizează un punct de vedere unitar și conștient în selecționare. Aruncătorul este persoana, care din propria-i convingere, benevol renunță la o parte din documente.

Atitudinile legate de actul scrierii pot fi grupate de asemenea în mai multe categorii, ca atare putem evidenția trei statute, roluri: poetul, funcționarul și istoricul. Poetul satisface cerințele comunității sau scrie în speranța propriei reputații. Funcționarul oferă sprijin comunității în cazul rezolvării problemelor administrative, iar istoricul colectează și creează istoria proprie sau a comunității. Primul și ultimul se leagă deseori, se amestecă și produce un soi de hibrid. Diferențele habitusuri ale autorilor rezultă arhive cu structuri diferite.

IV. Scripturalitate și oralitate. La sfârșitul secolului al 19-lea – începutul secolului 20 în societatea din Dumbrăvioara cultura orală și cea scrisă era prezentă laolaltă în spațiul privat și public. În societatea locală există numeroase situații de comunicare, unde scrisul și oralitatea poate fi utilizată la fel, aceste două tehnologii interferându-se. În funcție de context unul sau celălalt deține funcțiile magice/performative, rituale sau normative. Relația opțională dintre aceste două tehnologii de comunicare înseamnă în unele cazuri exclusivitate, în altele prezență alăturată.

V. Producție și distribuție. Rata de producție a documentelor are o tendință schimbătoare periodic. Creșterea productivității poate fi cauzată de evoluția sau transformarea regimului instituțiilor, dar și de schimbările social-economice, politice. Producția de documente nu este uniformă nici proiectat la cariera individuală, în punctele de cotitură a vieții se intensifică producția documentelor. Documentele din spațiul privat, după mediul creator pot fi divizate în două grupe: documente private și cele oficiale.

VI. Administrație publică și administrație privată. Evoluția numărului de documente, ce invadează viața unui individ sunt definite de procesele, prin care se realizează și funcționează în localitate sau în familie administrarea vieții.

VII. Scrisul și locurile lui. Textele folosite, produse de individ, textele care-l definesc pe individ sunt localizate în diferite locații. Individul are în propriul mediu înconjurător numai o parte a textelor scrise despre el, pentru el sau în locul lui. Pe de altă parte, numeroase documentele despre individ sunt păstrate de instituții. Totodată, pot fi identificate locații bine definite ale realizării documentelor sau practicării scrisului în spațiul familial sau al comunității deopotrivă.

VIII. Transmitere. În comunitate transmiterea documentelor, legalizarea lor se face pe ramura masculină din generație în generație. Majoritatea documentelor rămân la casa familială, fiind moștenit și păstrat de membrii familiei rămași în casa părintească. În cazuri excepționale transmiterea se face prin omisiunea unei generații. În procesul transmiterii predarea-primirea atrage după sine exercitarea selectării.

IX. Selecție. Păstrarea documentelor, formarea structurilor arhivelor este de o parte rezultatul întâmplării, pe de altă parte a selecției conștiente. Pe baza materialului analizat putem afirma, că selecția conștientă a rezultat două atitudini: primul se axează pe păstrarea globală a documentelor oficiale, al doilea se concentrează pe documentele private necesare în construcția trecutului personal/ familial.

X. Procese scurte și lungi. Arhivele păstrează procesele lungi ale folosirii scrisului. Studiul proceselor de păstrare și practica scrisului pe mai multe generații arată evoluția statutului scrisului (ca obiect și ca act). Pe parcursul analizei putem urmări pe de o parte cum acțiunile sferei intime ajung în public, și creează statut, profesie pentru utilizatorul lui. Procesele scurte evidențiază scrisul ca eveniment și acțiune (context actual și funcții).

XI. Limba scrisului. Perioada analizată poate fi divizată în două etape pe baza folosirii limbii în textele scrise. Prima etapă, de la sfârșitul secolului al 19-lea până la sfârșitul primului război mondial poate fi caracterizat prin folosirea exclusivă a limbii maghiare în texte. Etapa a doua începe de la sfârșitul primului război mondial și ține până în zilele noastre.

XII. Puterea scrisului. Procesele analizate marchează deopotrivă puterea scrisului și nestăpânirea acestuia. Odată cu extinderea cunoștințelor de a scrie, scrisul se strecoară de sub controlul instituțiilor, absoarbe funcții, modelează obiceiuri, ocupă situații pentru sine, produce specialiști, adică își formează o cultură proprie. Contrar intențiilor individuale, textul scris își depășește contextul primar și trăiește viață autonomă

Bibliografie selectivă

ASSMANN, Jan

1992 *Inscriptional Violence and the Art of Cursing. A Study of Performative Writing* Stanford Literature Review 9. 43–65.

1999. *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

2008 *Írás és normativitás.* In: U.ő: *Uralom és üdvösség. Politikai teológia az ókori Egyiptomban, Izraelben és Európában.* Atlantis Könyvkiadó, Budapest 215–239.

BARTON, David– HALL, Nigel

2000 *Letter writing as a social practice.* John Benjamin's Publishing Co, Amsterdam-Philadelphia

BÁNYAI Irén

1973 A parasztirattárak jelentősége az újkortörténeti muzeológiában. *Studia Comitatusia.* 2. sz. 161–171.

BENSA, Alban–FABRE, Daniel

2001 *Une histoire à soi: figurations du passé et localités.* Editions de la Maison des sciences le l'homme, Paris

CHARTIER, Roger

1994 *The order of Books. Readers, Authors, and Libraries in Europe between the Fourteenth and Eighteenth Centuries.* Stanford University Press, Stanford, California

2001 Culture écrite et littérature à l'âge moderne. *Annales HSS* 56. Juillet–Octobre. Nr. 4–5. sz. 783–802.

CHARTIER, Roger–BOUREAU, Alain–DAUPHIN, Cecile

1997 *Correspondence: Models of Letter-Writing from the Middle Ages to the Nineteenth Century.* Princeton University Press, Princeton

FABRE, Daniel (dir.)

1997 *Par écrit: ethnologie des écritures quotidiennens.* Mission du Patrimoine Ethnologique. Edition de la Maison des sciences de l'homme, Paris

FLUSSER, Vilém

1997 *Az írás. Van-e jövője az írásnak?* Balassa Kiadó, Budapest

GOTTSCHALK, Louis– KLUCKHOHN, Clyde–ANGELL Robert Cooley

1945 *The use of personal documents in history, anthropology, and sociology.* Prepared for the Committee on appraisal of research. Social science research council. New York

GUAR, Albertin

1984 *A History of Writing*. Charles Cribber's Sons, New-York

HAJNAL István

1998 Írásbeliség és fejlődés. *Replika*. Társadalomtudományi Folyóirat június 30. sz. 195–210.

HOFER Tamás

1983 A „tárgyak elméletéhez” In: KÓSA László (szerk.): *Népi kultúra – Népi társadalom*. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajz Kutató Csoportjának Évkönyve XIII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 39–64.

HYMES, Dell

1997 A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata In: Pléh CSABA–Síklaki István–TERESTYÉNI Tamás (szerk.): *Nyelv–Kommunikáció–Cselekvés*. Osiris Kiadó, Budapest, 458–495.

JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Anna – KESZEG Vilmos (szerk.):

2007 *Emberek, életpályák, élettörténetek*. Kriza Könyvek 30. KJNT, Kolozsvár.

KESZEG Vilmos

1991 *A folklór határán*. A népi írásbeliség szerves műfajai Aranyosszéken. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1996 *Kelt levelem*. Egy mezőségi parasztasszony levelezése. A Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára 6. Györffy István Néprajzi Egyesület, Debrecen

1998 Írott szövegek egy személy életterében. *Ethnographia*, 109. évf. 2. sz. 589–628.

2002 *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. KOMP-PRESS–Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár

2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Egyetemi jegyzet. BBTE–KJNT, Kolozsvár

KÜLLŐS Imola

1989 *Paraszti írásbeliség: a folklór új formái*. In: MORITZ Csáky–HASELSTEINER, Horst – KLANICZAY Tibor–RÉDEI Károly (szerk.): *A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében*. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, Budapest –Vien, 281–291.

LEJEUNE, Philippe

2003 *Önéletírás, élettörténet, napló*. Válogatott tanulmányok. Szöveg és emlékezet sorozat, L' Harmattan, Budapest.

LEPENIES, Wolf

1992 *Between Literature and Science: The Rise of Sociology*. Cambridge University Press, Cambridge

LYONS, Martin

2008 The Reading Experience of Worker-Autobiographers in Nineteenth-Century Europe. In: U.ő: *Reading culture and writing practices in nineteenth-century France* University of Toronto Press, Toronto – Buffalo – London 111–138.

2008 French Soldiers and Their Correspondence: Towards a History of Writing Practice in the First World War. In: U. ő: *Reading culture and writing practices in nineteenth-century France*. University of Toronto Press, Toronto – Buffalo - London, 184–199.

MANDELBAUM, David G

1982 Egy életrajzi tanulmány: Gandhi. In: KÜLLŐS Imola (szerk.): *Az életrajzi módszer. Documentatio Ethnographia 9*. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 29–45.

MARK, Vera

1997 L'écriture de soi entre Histoire et autobiographie. In. FABRE, Daniel (dir.): *Par écrit. Ethnologies des écritures quotidiennes*. Collection Ethnologie de la France 11. Edition de la Maison des sciences de l'homme, Paris, 361–375.

MARTIN, Henri-Jean

1994 *History and power of writing*. The University of Chicago Press, Chicago

OTTO, Lene – PEDERSEN, Lykke

2004 Összegyűjteni önmagunkat. Élettörténetek és az emlékezés tárgyai. In: FEJŐS Zoltán–FRAZON Zsófia (szerk.): *Korunk és tárgyaink – elmélet és módszer. Fordításgyűjtemény. Madok füzetek 2*. Néprajzi Múzeum, Budapest, 28–39.

PETRUCCI, Armando

1993 *Public lettering: script, power, and culture*. The University of Chicago Press, Chicago

THOMAS, William – ZNANIECKI, Florian

2002–2004 *A lengyel paraszt Európában és Amerikában* 1–6. kötet, Új Mandátum, Budapest.

TÓTH István György

1996 *Mivelhogy magad írást nem tudsz...* Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon. Történettudományi Intézet, Budapest

VEREBÉLYI Kincső

1995 A szépírástól a képírásig. Jegyzetek a magyar népi grafika válfajairól. *Népi Kultúra - Népi Társadalom* XVIII, 228–234.